

ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ГОРОБЕЦЬ ІРИНА СЕРГІЇВНА

УДК (81'37+ 81'38)=111

МОВНІ ЗАСОБИ ВІДТВОРЕННЯ КОНЦЕПТУ *ЗЛОЧИНЕЦЬ* У СУЧАСНІЙ
АМЕРИКАНСЬКІЙ ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ ТА ГАЗЕТНІЙ ПУБЛІЦИСТИЦІ

Спеціальність 10.02.04 – германські мови

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філологічних наук

Донецьк – 2007

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Донецького національного університету, Міністерство освіти і науки України

Науковий керівник доктор філологічних наук, професор
Левицький Андрій Едуардович,
Інститут філології Київського національного
університету імені Тараса Шевченка, кафедра
теорії та практики перекладу з англійської мови, професор

Офіційні опоненти доктор філологічних наук, професор
Колгасва Ірина Михайлівна,
Одеський національний університет ім.
І.І.Мечникова, кафедра лексикології
та стилістики англійської мови, завідувач кафедри

кандидат філологічних наук, доцент
Ваховська Людмила Францівна,
Житомирський державний технологічний
університет, кафедра іноземних мов, доцент

Провідна установа Запорізький національний університет,
кафедра теорії і практики перекладу,
Міністерство освіти і науки України,
м. Запоріжжя

Захист відбудеться "06" червня 2007 р. о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 11.051.04 у Донецькому національному університеті за адресою: 83055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24.

З дисертацією можна ознайомитись у науковій бібліотеці Донецького національного університету за адресою: 83055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24.

Автореферат розіслано " ____ " _____ 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

к.ф.н., доцент Н.В. Пирлік

ВСТУП

Когнітивно-дискурсивна парадигма вивчення мови відзначається підвищеною увагою дослідників до функціональних особливостей текстів як одиниць комунікації (Н. Д. Арутюнова, Л. В. Барба, А. Д. Белова, О. Л. Каменська, І. М. Колєгаєва, Г. В. Колшанський, Г. Г. Почепцов, Т. В. Радзієвська). Ця тенденція визначає розвиток лінгвістичного вивчення художніх творів (М. П. Брандес, О. П. Воробйова, І. Р. Гальперин, Л. Л. Дмитрієва, З. І. Хованська) та різножанрових публіцистичних текстів (Г. П. Апалат, М. В. Бутиріна, Л. Ф. Ваховська, Н. Є. Гапотченко, М. В. Гусар, А. В. Кікало, Т. І. Краснова, С. І. Потапенко, А. О. Худолій), які є одним із основних засобів передачі й отримання інформації (Г. П. Грайс, О. М. Гришина, Т. А. ван Дейк, Дж. Р. Серль). Для їхнього дослідження виокремлюються категоріальні, стилістичні і прагматичні риси номінативних одиниць (О. Л. Бессонова, С. А. Жаботинська, А. Е. Левицький, В. М. Манакін, Н. І. Панасенко, Ю. В. Святюк, Н. І. Формановська), що використовуються на позначення певних концептів як знань про сутність об'єкту та його ознак (М. М. Болдирев, О. С. Кубрякова, З. Д. Попова, Й. А. Стернін, В. М. Телія).

При виявленні особливостей мовного відображення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у художній прозі та газетній публіцистиці, ми спиралися на дослідження особистості в *антропоцентричному* ракурсі (В. І. Карасик, Ю. М. Караулов, О. С. Кубрякова), *теорії можливих світів* (О. П. Воробйова, В. А. Кухаренко, Ю. А. Обелець, К. Поппер), теоретичні надбання *комунікативної* (Т. Балмер, А. Д. Белова, В. В. Богданов, Г. П. Грайс, Т. А. ван Дейк, Дж. Ліч, Г. Г. Почепцов, Дж. Садок, Дж. Серль, К. Філер, Б. А. Фішер) і *когнітивної* лінгвістики (В. Л. Барсалу, Р. де Богранд, М. М. Болдирев, С. А. Жаботинська, О. С. Кубрякова, Дж. Лакофф, Я. Нойтс, М. М. Полюжин, А. М. Приходько, О. В. Рахіліна, Н. К. Рябцева, Ч. Філлмор) у межах комунікативно-когнітивного підходу в сучасному мовознавстві до вивчення одиниць номінації.

Актуальність дисертаційного дослідження визначається спрямованістю сучасної когнітивно-дискурсивної парадигми у лінгвістиці на розгляд вербалізації позамовних сутностей різнорівневими мовними засобами, що дозволяє виявити особливості представлення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасних американських художніх і публіцистичних творах.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідної роботи кафедри англійської філології Донецького національного університету. Проблематика роботи відповідає засадам наукової теми Міністерства освіти і науки України “Когнітивно-прагматичні, етнокультурні та гендерні дослідження мовних категорій 05-1ВВ/47”(тему затверджено вченою радою ДНУ, протокол № 96 від 22.12.2004 року).

Мета дисертаційного дослідження полягає в розкритті мовних і мовленнєвих особливостей реалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці. Дослідження поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- представити структуру концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ на матеріалі текстів сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики;

- встановити лексичні засоби втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці;

- виявити лексико-семантичні та тропеїчні особливості зображення комунікативних ситуацій "Розслідування" та "Допит" у сучасній американській художній прозі;

- розкрити специфіку мовленнєвої взаємодії учасників ситуацій "Розслідування" та "Допит", відображених у текстах сучасної американської художньої прози, і виявити відповідні комунікативні стратегії й тактики спілкування;

- виокремити та класифікувати сучасні американські публіцистичні тексти з юридичної тематики на функціональній основі з урахуванням лексико-семантичного, тропеїчного і тактико-стратегічного аспектів;

- виявити мовні та мовленнєві особливості реалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у різножанрових текстах з юридичної тематики у сучасній американській публіцистиці.

Об'єктом дослідження є мовні та мовленнєві засоби втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці.

Предмет аналізу становлять когнітивно-семантичні та комунікативно-композиційні особливості концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці.

Матеріалом дослідження слугували 19 творів американської художньої прози 1999 - 2005 років видання (загальним обсягом 6463 сторінки) та 80 текстів з юридичної тематики, розміщених у газетній періодиці (The Washington Post, SFGate, USA Today, New York Post, The Courier-Mail, Herald Sun, New York Times, MSNBC, Guardian, Boston Globe, Los Angeles Times, Daily News Tribune) за 2003-2006 роки та поданих на відповідних веб-сторінках у мережі Інтернет.

Методи дослідження. У ході аналізу фактичного матеріалу застосовувався метод *концептуального моделювання* (в межах якого для виявлення семантичних особливостей концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці використовувалася методика *фреймового аналізу*). За допомогою *компонентного* аналізу визначені семантичні складники лексичних одиниць, які вживаються для вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ. *Прагмасемантичний* та *контекстний* аналіз сприяли виділенню комунікативних стратегій і тактик у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці.

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що вперше розглядається використання номінативних одиниць сучасної англійської мови для відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ в американській художній прозі та газетній публіцистиці кінця ХХ - початку ХХІ ст. Новим є також виявлення комунікативних стратегій і тактик, використаних у мовленні персонажів сучасних американських художніх творів у ситуаціях "Розслідування" та "Допит". Також уперше виокремлюються та класифікуються сучасні американські публіцистичні тексти з юридичної тематики на підставі їхніх функціональних особливостей.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що встановлення семантичних особливостей концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці є внеском у розробку питань когнітивної семантики та лінгвоконцептології. Виокремлення та класифікація публіцистичних текстів з

юридичної тематики сприяє подальшому розвитку лінгвістики тексту. Розгляд та встановлення відповідності між мовними особливостями представлення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ як домисел (інтерпретація письменником дійсності у художній прозі) та реальність (факти, подані у газетних текстах з юридичної тематики) є важливими для розвитку теорії можливих світів. Виявлення стратегій і відповідних тактик у текстах сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики сприяє розв'язанню низки питань у межах теорії комунікації.

Практичне значення дисертації зумовлено можливістю використання її основних результатів і висновків у викладанні курсів теоретичної граматики (розділ “Прагматика тексту”), лексикології (розділ “Лексична семантика”), стилістики англійської мови (розділи “Стилістика тексту”, “Функціональна стилістика”), у спецкурсах з лінгвістики тексту, теорії комунікації та когнітивної лінгвістики, при проведенні занять з англійської мови для студентів юридичних спеціальностей.

Апробація базових положень і результатів дисертації здійснювалася на 6-ох міжнародних наукових конференціях та семінарах: “Мови та літератури народів світу в контексті глобалізації” (Київ, квітень 2005 р.); “Слов'янська та германська лексикологія та проблеми перекладу: сучасний стан та перспективи”, присвяченої 70-річчю з дня народження професора Д. І. Квеселевича (Житомир, травень 2005 р.); “Київські філологічні школи: історико-теоретичний спадок і сучасність” (Київ, жовтень 2005 р.); “Шевченківська весна” (Київ, березень 2006 р.); до 75-річчя доктора філологічних наук, професора С. В. Семчинського (Київ, травень 2006 р.); “Компаративістика і типологія у сучасній лінгвістичній науці: досягнення і проблеми” (Донецьк, червень 2006 р.); на 3-х міжвузівських науково-практичних конференціях: “Лінгвістична наука і освіта у європейському вимірі” (Київ, квітень 2005 р.); “Сучасні проблеми та перспективи дослідження романських і германських мов і літератур” (Донецьк, лютий 2006 р.); “Системний підхід до підготовки фахівців управління персоналом” (Житомир, травень 2006 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження відображено в чотирьох статтях, надрукованих у фахових виданнях, які затверджено ВАК України, та матеріалах трьох науково-практичних конференцій.

Структура дисертаційного дослідження. Дисертація загальним обсягом 238 сторінок (обсяг тексту дослідження - 181 сторінка) складається зі вступу, переліку умовних скорочень, трьох розділів з висновками по кожному з них, загальних висновків, списку використаної літератури, джерел ілюстративного матеріалу, додатків.

У **вступі** обґрунтовано вибір та актуальність теми роботи, мету й конкретні завдання, теоретичне та практичне значення отриманих результатів, описано предмет, об'єкт і методи дослідження, розкрито наукову новизну, сформульовано основні положення, які виносяться на захист.

У **першому розділі** розглядаються комунікативно-когнітивні засади проведення дослідження та виявляються особливості вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ засобами сучасної англійської мови; обґрунтовуються принципи дослідження розглянутого концепту в комунікативному ракурсі.

У **другому розділі** висвітлюються лексико-семантичні, тропеїчні та тактико-стратегічні особливості відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у

комунікативних ситуаціях "Розслідування", "Допит", зображених у сучасній американській художній прозі.

У **третьому розділі** виявляються жанрові особливості американських газетних текстів з юридичної тематики; розкриваються особливості мовного втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ в означених текстах у лексико-семантичному, тактико-стратегічному та тропеїчному аспектах.

У **загальних висновках** подано підсумки проведеного дослідження, окреслено перспективи подальшого вивчення обраної проблематики.

Список використаної літератури нараховує 437 найменувань, що включають праці вітчизняних та зарубіжних науковців, окремо виділено список джерел ілюстративного матеріалу (96 позицій).

Додатки містять зведені таблиці лексичних, тактико-стратегічних і тропеїчних засобів представлення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у текстах сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики; фреймові мережі комунікативних ситуацій "Розслідування", "Допит"; текстові зразки комунікативних ситуацій "Розслідування", "Допит" у сучасних американських художніх творах; приклади різножанрових текстів з юридичної тематики у сучасній американській публіцистиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

Розділ 1. "Комунікативно-когнітивне підґрунтя дослідження концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній англійській мові". Проблеми концептів, їхніх мовних і мовленнєвих репрезентантів займають одне з провідних місць у сучасній когнітивно-дискурсивній парадигмі (О. С. Кубрякова), згідно з принципами якої відображення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ здійснюється за допомогою лексико-семантичних, тактико-стратегічних і тропеїчних засобів у художніх і публіцистичних текстах.

Концепт ЗЛОЧИНЕЦЬ представляємо у вигляді предметно-центричного, акціонального та компаративного фреймів, запропонованих С. А. Жаботинською, які демонструють загальні закономірності організації вербалізованої інформації. У *предметно-центричному фреймі* вербалізуються слоти {ТАКИЙ [(ХТОСЬ ІСНУЮЧИЙ) РОБИТЬ ЩОСЬ] ТУТ-ЗАРАЗ}. Слот ХТОСЬ представляє порушника закону і позначається різними лексичними одиницями: а) **загальними назвами**: *an arsonist, a shop-lifter, a mugger* та ін.; б) **власними назвами**: *Scorpion, Bandito, Captain, Corrupt* та ін. Слот ТАКИЙ містить дані про людину в цілому та її окремі властивості: а) **частини тіла**: обличчя: *long, round, oval* та ін.; брови: *thin, thick, bush* та ін.; очі: *hollowed, bulging, close-set, deep-set* та ін.; рот: *wide, full, long, thin-lipped* та ін.; зуби: *even / uneven, sparse* та ін.; підборіддя: *square, pointed, double, massive*; волосся: *curly, wavy, straight* та ін.; борода: *full, bushy, spade bear* та ін.; вуса: *thin, thick* та ін.; особливі ознаки: *birth marks, freckles* та ін.; б) **риса характеру/зовнішності**: *medium built, well-built, plump, stern, a loner, a brutal vigilante* та ін. Для опису його характеру використовуються номінативні одиниці, що вказують на **моделі поведінки**: *standing close to the bar, talking quietly to the owner; arms were folded tight across his chest, defensively; silk ties, suits that didn't come out of a catalogue*. Слот РОБИТЬ ЩОСЬ представляє дії правопорушника: *attacks and robs people; often in the street sets fire to property illegally; kills someone; deliberately causes damage to property;*

steals things from people's pockets in crowded places та ін. Мовне наповнення слоту ТУТ-ЗАРАЗ вказує на час і місце злочину: *daylight; on Thursday morning at the gallery; on Saturday morning*.

Стосунки між злочинцем, жертвою та криміналістом представляємо за допомогою *акціонального фрейму*. Він складається з агенса, пацієнта та інструмента, які об'єднуються фреймовими зв'язками, що визначені діями агенса та відображенні дієсловами *діє* чи *виконує* і взаємодіють з одиницями на позначення мети, результату та знаряддя злочину. Отже, слот ХТОСЬ₁ **агєнс** містить дані про злочинця (*the cowardly fuck, Alex, Mr. Hoffman*), ХТОСЬ₂ **пацієнс** - жертву (*Sandra, a seriously wounded individual, that person, whoever, kids*). Слот ДІЄ розкриває особливості взаємовідносин між злочинцем та жертвою: *he forced Lorraine Stanly*. Слот ХТОСЬ₁ **агєнс** діє з ЧИМОСЬ **інструмент** описує знаряддя злочину: *the second guy got the bat clear of his coat and swung it ready*.

Відносини між предметно-центричним та акціональним фреймами позначаються у *компаративному фреймі* та відбивають взаємодію вербалізованих концептів: ХТОСЬ є (як) ХТОСЬ/ЩОСЬ **корелят** – подібність: *like the answer to a prayer* (P. Abrahams); ХТОСЬ є (як) ХТОСЬ/ЩОСЬ **корелят** - схожість: *a monster; the intruder; Mr. Murder* (D. Koontz). Таким чином, концепт ЗЛОЧИНЕЦЬ представлений сукупністю якісних (роль, спосіб існування), кількісних, акціональних та локально-темпоральних властивостей, відображених у мережі базових (предметно-центричний, акціональний і компаративний) фреймів (див. рис. 1):

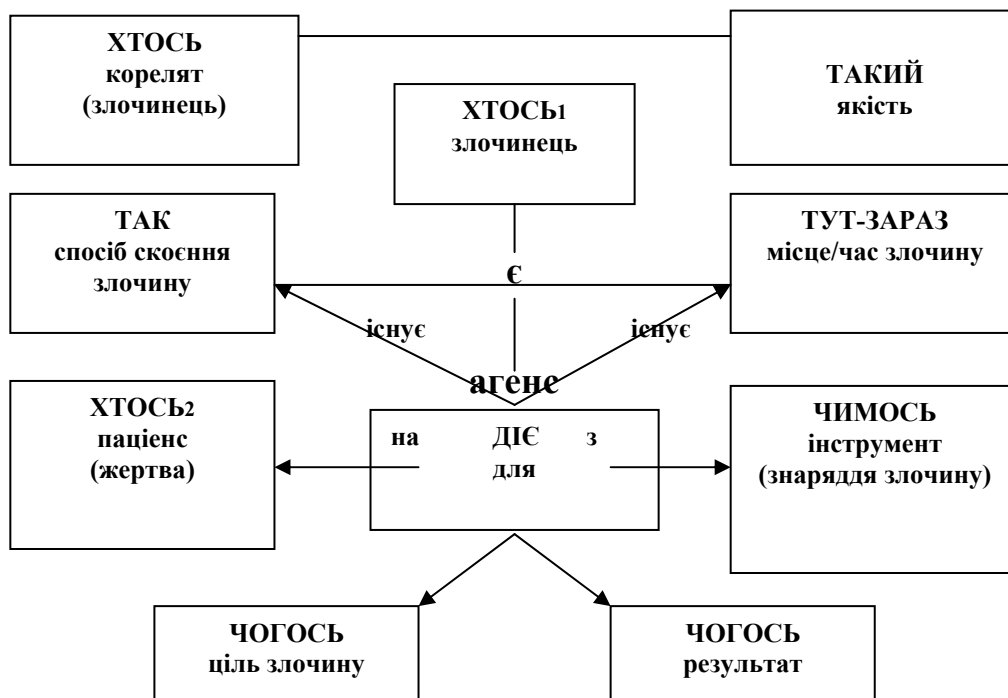

Рис. 1. Структура концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ

Розділ 2. "Відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі". Звернення до моделі комунікативної ситуації під час розгляду тексту дозволяє виявити внутрішню реляційну структуру окремих концептів (О. М. Кагановська, С. Д. Чугу).

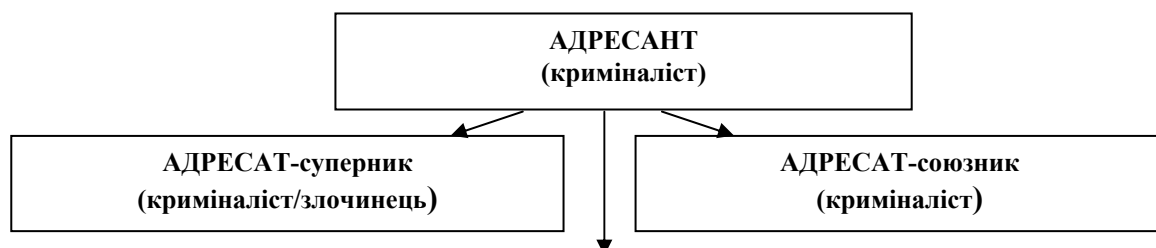
Для вивчення особливостей вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі досліджувалися зразки комунікативних ситуацій "Розслідування" та "Допит" як такі, що відображають уявний світ автора, який знаходиться зі світом реальним у відношеннях досяжності. Під реальним світом ми розуміємо сегменти ментального простору, в межах яких різною мірою реалізується можливість здійснення тих чи інших дій (М. Л. Макаров, Ю. О. Обелець). Реальний світ існує у свідомості носіїв мови як результат процесу пізнання навколишнього світу, матеріалізуючись у мовленні вербальними засобами (Б. Ф. Ломов, Дж. Тейлор). Отже, комунікативні ситуації "Розслідування" та "Допит" у сучасній американській художній прозі розглядаємо як фрагменти художньо відтвореної екстралінгвальної діяльності, які розкривають семантичну структуру концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ.

Слоти концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у художньому представленні ситуації "Розслідування" заповнюються за допомогою: **юридичних термінів**: *capital crime, state code*; **складених термінів та аббревіатур**: *UPPI, STAT*; **лексичних одиниць з суб'єктно-емоційною конотацією**: *pretty nice guy; a used-up, washed-up redneck loser*; **сленгізмів**: *to have the juice to jam; to snap the license; two-adam-six*; **номінативних одиниць**, які вказують на: а) соціально-демографічні ознаки: *Mr. Hoffman; old Rick; a mean SOB*; б) соціальне становище та рід занять: *a colonel; a taxi dancer*; в) місце злочинної діяльності й її тривалість: *the DEA garage; a small-time Ecstasy ring; from Connecticut*; г) види скоєного злочину: *to shoot guns; sniper kills; the pet assassin*.

У комунікативній ситуації "Допит", поданої у текстах сучасної американської художньої прози, слоти концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ, як правило, вербалізуються: **стандартизованими зворотами, кліше та юридичними термінами**: *the suspect; under arrest; aggravated assault; robbery; a criminal organization; the practice of extortion*; *evidence*; **терміносполученнями та аббревіатурами**: *FBI; Special Agent in Charge*; **дескриптивними номінаціями**: *thirty-year-old Asian female; tried to pick up women; worked for the state; Detective Carbajal; a couple of MPs; pretty damned good; widely spaced, small pointed teeth*.

Відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у комунікативній ситуації "Розслідування" в сучасній американській художній прозі зумовлено комунікативним статусом, цілями, мотивами, потребами й установками адресанта (криміналіста) та адресата (криміналіста/злочинця). Зазначені фактори зумовлюють мобільність комунікативного статусу, який може бути вищим, нижчим чи рівним у кожного з персонажів. Отже, комунікативна ситуація "Розслідування" поділяється на симетричну й асиметричну. Для них типовою є наративно-аналітична стратегія, яка передбачає інформування адресантом адресата і навпаки.

В *асиметричній* ситуації для реалізації наративно-аналітичної стратегії адресант та адресат (союзник/суперник) застосовують низку тактик (див. рис. 2.):

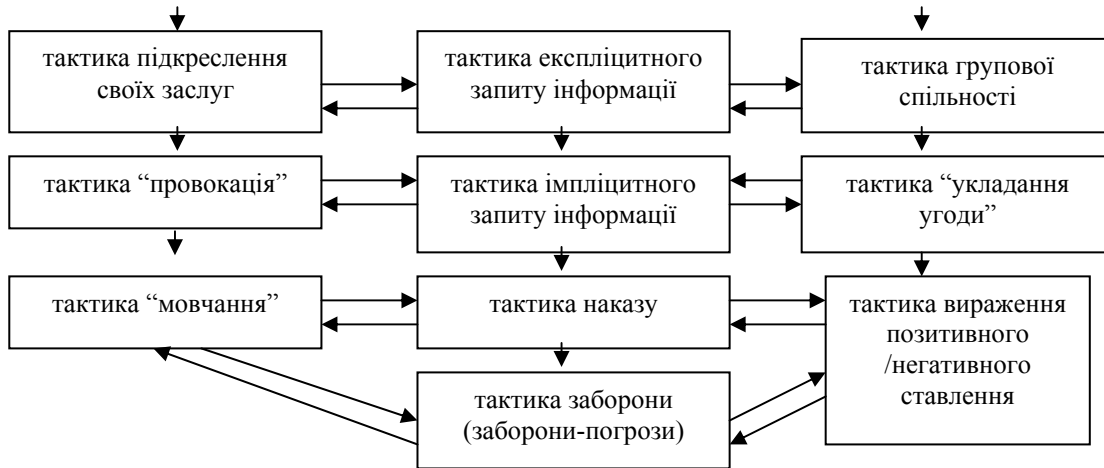

Рис. 2. Тактики у взаємодії "Криміналіст - Криміналіст/Злочинець" в асиметричній ситуації спілкування

Серед основних тактик, пов'язаних з адресантом-криміналістом, визначаються:

1) **імпліцитний запит інформації**, комунікативне завдання якого полягає в отриманні інформації без розкриття власних намірів (Г. П. Апалат). Цей тактичний прийом вважається провокаційним: *Rose Marie Roux was sitting at a cluttered desk in Identification, chewing Nicorette, paging through a document Lucas recognized as the departmental budget. She looked up when Lucas came in and said, "I swear to God, if you killed the smartest guy on the city council, the average IQ Minneapolis would go up two points. Don't quote me." ... "What happened?" ... "The York case" ... "Yeah?" (J. Sandford).* У наведеному прикладі адресант (начальник поліцейського відділку – Роуз Марі Роукс) обирає цю тактику для викриття працівника, який перевищив свої повноваження у процесі розкриття злочину. Про імпліцитність запитання свідчить репліка адресанта (*I swear to God, if you killed the smartest guy on the city council, the average IQ Minneapolis would go up two points. Don't quote me*), яка підтверджує інформацію, але не містить коментарю до ситуації, що стала предметом обговорення;

2) **наказу**, що передбачає об'єктивну волю мовця, його право керувати адресатом завдяки своєму ранговому становищу, авторитету чи повноваженням та обов'язкове виконання: *"I will question her myself," the Colonel said, a grating note in his voice. "Arrest her quietly. Bring her to me immediately" (J. Chase).* Полковник поліції наказує інспектору знайти дівчину, яка підозрюється у скоєнні злочину, використовуючи короткі спонукальні речення, оскільки наказ не підлягає обговоренню.

Адресатом-суперником застосовуються такі тактики реалізації наративно-аналітичної стратегії: 1) **підкреслення своїх заслуг**, що пов'язано з надмірним намаганням показати адресанту свої професійні здібності з певною метою, наприклад, нагнітанням страху: *'Get out of here,' he said. 'If Marion comes in —' ... 'Exhibit A,' Gant pronounced, raising a pamphlet in each hand, 'in the case against Bud Corliss.' ... 'I don't want to —' The sentence hung unfinished. ... He took the pamphlets from Gant's hands. ... 'I stole it,' Gant said. ... 'Stole it?... 'You crazy —' (A. Levin).* У наведеному прикладі приватний детектив, який розслідує вбивство, використовує цю тактику, щоб залякати співрозмовника і отримати додаткову плату за послуги (детектив викрав у підозрюваного речові докази); 2) **мовчання** - спонукає адресанта

до уточнення своєї позиції: *"He's not coming here, Krantz."* Krantz nodded. *"You don't get it. He's not coming here, or my place, or Lucy's. It's a diversion."* Now Krantz frowned, and Lucy looked over, both hands draped on Ben's shoulders. *"Think about it, Krantz. He wants to kill the people he blames for DeVille, and he's doing that, but then he realized we're onto him. His game's over, and he knows it, right?"* Krantz was still frowning (R. Crais). Офіцер поліції Кранц вдається до тактики мовчання, щоб дати змогу виговоритися полісмену з іншого відділку поліції, який також займається розслідуванням цієї справи, і отримати додаткові відомості від конкурента.

Адресат-союзник застосовує такі тактики: 1) **групової спільності** (термін В. І. Карасика). Адресат використовує цю тактику з метою скорочення відстані у спілкуванні між комунікантами з різним соціальним статусом. Вона визначається через неформальне звертання до старшого за рангом: *..."Who all has he been talking to?" ..."* Beats me, boss," *Frank said. "Remember, though, man's an ex-homicide detective. What did you tell him?"* she asked. "Nothing. Not without your approval" (J. A. Jance). Адресат (помічник шерифа) у розмові зі своїм начальником, шерифом Джоаною Брейді, використовує цю тактику для підкреслення дружніх стосунків між ними (*"Beats me, boss"*), водночас розкриваючи поважне ставлення до адресанта та готовність допомогти йому (*Not without your approval*); 2) **“укладання угоди”**. Для досягнення згоди адресант використовує цю тактику, що змушує адресанта грати за його “правилами”: *...'Haven't you tailed him?' ...'We've tried. He has bodyguards and drivers...' 'I'll trade,' I said. 'Information for information. We'll see how we get along. And then we'll take it from there'* (L. Child). Так, адресат (військовий слідчий у відставці Річчер) удається до такої тактики з метою отримання інформації від адресантів (агентів ФБР) про наркоторговця Бека, з яким у нього були старі “рахунки”. Він погоджується на співпрацю в обмін на передачу інформації.

У симетричній ситуації адресант-криміналіст використовує такі тактики: 1) **залучення адресата до співпраці**, через яку адресант реалізує стратегію вияву солідарності з адресатом (О. М. Ільченко). Ця тактика спирається на пресупозицію дружнього ставлення, рівноправного статусу комунікантів з ілокутивною функцією поради, прохання тощо: *"What do you want me to do?"* I asked. ... In other words, I want you there yesterday, but I suppose that's asking a little much. In the meantime, while you're waiting for your travel packet, you might want to go over this" (J. A. Jance). Слідчий Хері Болс просить колегу переглянути інформацію, пов'язану із серією вбивств; 2) **вираження спільності думок, поглядів, знань** (термін В. І. Карасика). Адресант використовує таку тактику з метою вияву солідарності з адресатом. Її комунікативне завдання полягає в обміні інформацією, важливою для розслідування злочину: *"What incidents?" ... "Inexplicably violent ones. In this case, young Sawyer burned down the family cottage in Sussex ... His parents died in the fire. I would have thought him still in prison, but perhaps not. Mitigating circumstances were brought out at the trial, if I recall."* What mitigating circumstances?" "Psychological testimony (P. Abrahams). У наведеному прикладі адресант-криміналіст перевіряє інформацію про підозрюваного, який раніше вже був засуджений за підпал будинку, де знаходилися його власні батьки. Проте злочинець не отримав довгого терміну ув'язнення через психічну хворобу. Ця інформація допомагає криміналісту зрозуміти, що підозрюваний є небезпечним.

Для реалізації наративно-аналітичної стратегії *адресат-суперник у симетричній* ситуації використовує, наприклад, 1) **тактику корекції**: адресат намагається змінити тональність спілкування, а в з ними й характер стосунків, які пропонуються адресантом: *"Are you okay, Dolan?" "Jesus. Would you call me Samantha?" "Samantha." ... "This has got to be about your buddy, right? I mean, you're not just calling to flirt?" "It's Joe." "I'm out of that, remember? I'm off the Task Force, I don't know what Krantz is doing, and I don't care"* (R. Crais). Адресат-агент ФБР Саманта Долан використовує тактику корекції з метою отримання бажаної для неї форми звертання від приватного детектива (*"Would you call me Samantha?"*), який телефонує їй на прохання свого друга, що звинувачується у вбивстві. Одночасно адресат намагається змінити офіційний тон розмови (*I mean, you're not just calling to flirt?*), що їй вдається. Адресант також розуміє, що він не отримає необхідної інформації про вбивство (*I'm off the Task Force, I don't know what Krantz is doing, and I don't care*); 2) **тактика парирування** зустрічається при реагуванні адресата на емоційно-оцінні звернення з негативною конотацією: *"What do you mean, claims she did, Miss Detective?" Karen Bigelow gave me a hard look. ... "It's like this, Ms. Supervisor: I don't know what kind of game Ajax is playing with the Sommers family claim, but it's a game whose stakes are mighty high, now that a man's been killed"* (S. Paretsky). У цьому прикладі адресант (поліцейський) та адресат (приватний детектив Вікі Варшавські) використовують тактику парирування з метою показати своє негативне ставлення, іронічно називаючи один одного *Miss Detective* та *Ms. Supervisor*.

Адресатом-союзником у симетричній ситуації застосовуються такі тактики: 1) **пропозиція щодо спільної дії**. Використовуючи цю тактику адресат вказує на бажання виконати будь-яку спільну дію: *"So what can we do?" Michael asked. ... I've been thinking about that." ... "We kill him before he can kill us." ... "Easier said than done." ... "Not if you're willing to die to get him." "I'm willing," Michael said, "but not eager"* (D. Koontz). Так, детектив Карсон О'Конор застосовує цю тактику, щоб підштовхнути адресанта (свого напарника Майкла Едісона) до радикальних дій, і пропонує покарати підозрюваного, поки той їх не вбив; 2) **риторичне запитання**: *"Latisha Walls was supposedly under our protection!" he growled, sounding more like himself again. "My protection! She was a single protected witness in a single case. How many of them will still be tough enough to stand up and speak out if they know they're in mortal danger? How many other employees or ex-employees will be willing to put their lives on the line and come forward to testify?"* (J. A. Jance). Адресант-детектив використовує низку риторичних запитань у розмові зі своїм колегою з метою "виговоритися". Він знаходиться у відчаї та відчуває себе винним у вбивстві свідка, Латіши Волс, яка знаходилась під захистом за програмою захисту свідків.

У *тактико-стратегічному* аспекті зображення комунікативної ситуації "Допит" типовою є протидія у вигляді спілкування, поведінки або діяльності, спрямованих на захист власних інтересів шляхом обмеження активності опонента (злочинця/криміналіста), нанесення йому моральної або матеріальної шкоди, а також негативне ставлення один до одного. Серед стратегій, які найчастіше обирають дійові особи сучасних американських художніх творів у комунікативній ситуації "Допит", визначається *конфліктно-маніпуляторна*. Для її реалізації персонажі у ході розмови застосовують такі тактики (див. рис. 3.):

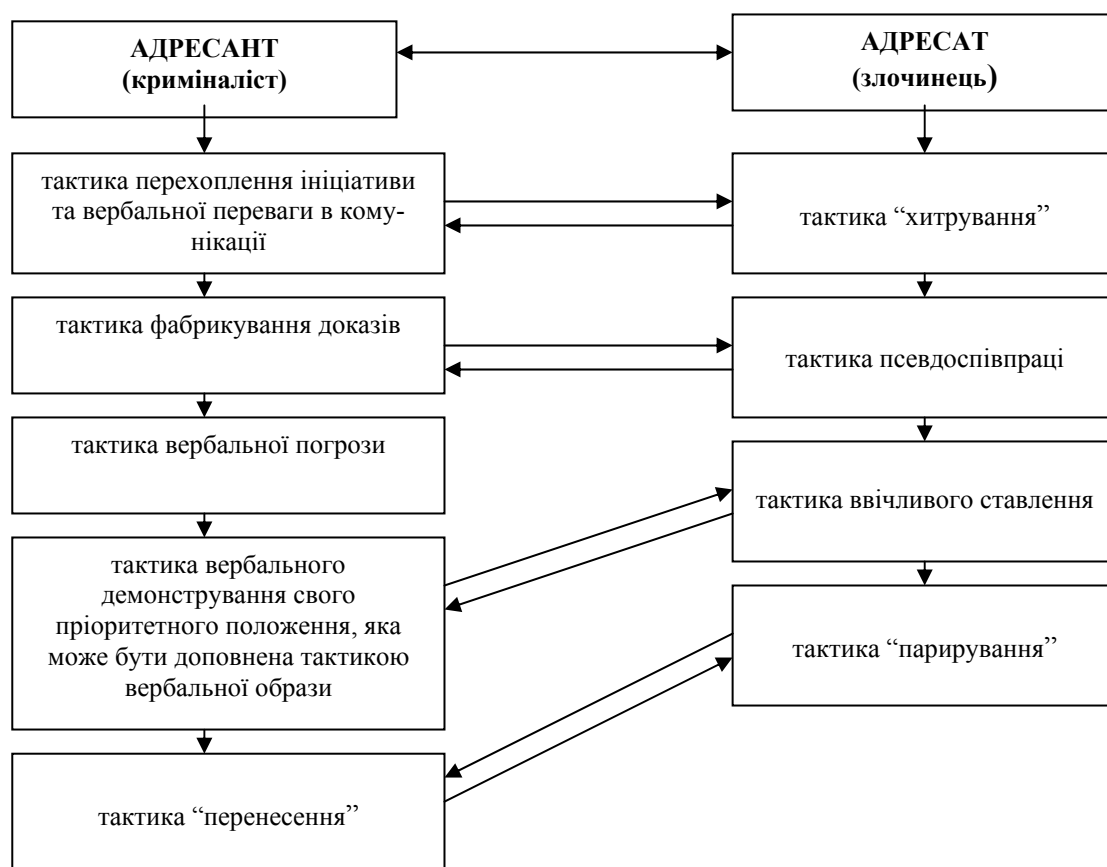

Рис. 3. Тактичні прийоми персонажів-учасників комунікативної ситуації “Допит”

Адресант-криміналіст використовує: 1) **перехоплення ініціативи та вербальної переваги в комунікації**, які не дозволяють розвинути хід думок адресатові, логічно та послідовно викласти свою думку, а адресанту (у наведеному прикладі - криміналісту) психологічно проаналізувати сказане під час бесіди: *"Mr. Stillwater, the gun with which you shot this intruder – was that the same weapon taken from you out in the street"? ... "It wasn't taken from me". "A Smith and Wesson nine-millimeter pistol"? "Yes." "Did you purchase that weapon from a licensed gun dealer?" "Yes, of course." "Do you have a receipt from the store and proof of pre-purchase review by the proper law-enforcement agency?"* (D. Koontz). Поставлені адресантом-криміналістом у певній послідовності запитання, на які відповідає адресат, не дають останньому можливості розвинути думку самостійно і відтворити цілісну картину злочину самостійно; 2) **фабрикування доказів**, яке пов'язано з усними свідченнями, що не давалися підозрюваним під час допиту. Такий тактичний хід є провокаційним: *"I know Connie Ingram was helpful in tracking down the agent's copy of the paper trail on this file". Suzanne lifted her perfectly tweezed eyebrows, as if astonished that a person would try to worm her boss's secrets out of her. "You'd have to ask Mr. Rossy that. Perhaps you'll have a chance to do so at dinner"* (S. Paretsky). У наведеному прикладі приватний детектив Вікі Варшавські у розмові із секретаркою бізнесмена Коні Інграма обирає тактику фабрикування доказів (*I know Connie Ingram was helpful in tracking down the agent's copy of the paper trail on this file*), щоб викрити її шефа, пов'язаного із таємницею про злочин. Приватний детектив робить вигляд, що знає напевно про роль бізнесмена у

скоєні злочину. Його секретарка викриває себе неприхованим здивуванням ("You'd have to ask Mr. Rossy that. Perhaps you'll have a chance to do so at dinner").

Адресатом-злочинцем застосовуються такі тактики реалізації конфліктно-маніпуляторної стратегії: 1) **"хитрування"**, що проявляється під час підготовки та вчинення злочину, а також у процесі його розслідування: *"Where was the fight? Who were you fighting with? When did it happen? ... 'I'd like to talk to an attorney,' Sam finally said. 'We had a little bomb blast this morning, Sam. Do you know that?' 'No.' ... 'Really, really sad, Sam. You see, Mr. Kramer had two little boys. Josh and John, and, as fate would have it, they were in the office with their daddy when the bomb went off.' ... 'Don't suppose you know anything about the bomb, do you, Sam?' 'No. I'd like to see a lawyer.' 'Of course' (J. Grisham).* Так, злочинець використовує тактику "хитрування" з метою ухилення від "наполегливих атак" слідчого та дискредитування зібраних доказів. Злочинець-терорист Сем підірвав офіс адвоката, який захищав афро-американців. Сем розуміє, що слідчий здогадується про його провину. Проте він намагається ввести слідчого в оману, роблячи вигляд, що не причетний до правопорушення і для того, щоб відвернути увагу слідчого від справи, він вимагає адвоката; 2) **псевдоспівпраці**, що справляє враження зацікавленості у розкритті злочину: *"Since both you and Mr. Gibson were in Latisha Wall's house yesterday, we'll need fingerprints from both of you". ... "Yes, yes, of course. I understand. We'll take care of it right away, tomorrow probably, but not right now (J. A. Jance).* Так, у цьому прикладі адресат (людина, на яку вказують докази скоєння злочину) використовує у розмові зі слідчим тактику псевдоспівпраці. Адресат говорить, що дозволить зняти відбитки пальців, показуючи адресантові готовність до співпраці, але переносить процедуру на невизначений термін через свою зайнятість.

Спільними тропеїчними засобами вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ під час зображення комунікативних ситуації "Розслідування" та "Допит" у сучасній американській художній прозі є метафора й іронія; відмінними – буквализм, перифраз, образне порівняння, метонімія, антономазія, епітет і гіпербола. **Метафора**, вживана у комунікативній ситуації "Розслідування", має значне оцінне навантаження (негативне, позитивне або нейтральне): *"I want to know who he was and what the beef was all about." "I'll see what I can do. Anything else?" (J. A. Jance).* За допомогою метафоричного виразу (*what the beef was all about*) слідчий вказує підозрюваному на "кривавий" слід у його кар'єрі через зв'язок із людьми, причетними до низки порушень закону. У комунікативній ситуації "Допит" метафора емоційно передає зміст подій: *Dan Kresge had been a cancer on the bank, and he'd been removed (J. Sandford).* Ця репліка слідчого, який називає злочинця 'cancer', реалізує співвідношення двох значень: предметно-логічного – пухлина (конкретний образ) та контекстуального – те, що підлягає знищенню. У контексті співставляються *хвороба* та *погана людина*.

Іронія у комунікативній ситуації "Розслідування" ґрунтується на протиставленні конотативного та денотативного значення лексичної одиниці з метою привернути увагу адресата/адресанта, вплинути на нього та сформуванню бажане ставлення до описуваного явища: *"That file isn't faxable, ma'am, " "What do you mean, it isn't faxable ?" "What is it, chiseled in granite?" "It's confidential (J. A. Jance).* Адресант використовує іронію, щоб показати адресанту безглуздість його пропозиції (надіслати необхідний

файл для розслідування злочину) поштою. У комунікативній ситуації "Допит" іронія вживається для підсилення враження від переданої інформації. Наприклад: *How can I be harmed by the fact that he's my grandfather?" ... "Your firm knows?" ... "I told them yesterday. They were exactly delighted, but they came around. I hid it from them, actually, when they hired me, and I was wrong to do so. But I think things are okay"* (J. Grisham). Формальним засобом вираження іронії є не лише інтонація та контекст, але й частка *but*, яка підсилює протиставлення між однорідними компонентами: *They were exactly delighted, but they came around*. Наведене висловлення звучить як іронічна репліка відносно керівництва адвокатської контори, яке дізналося, що їхній працівник - онук відомого терориста, і саме він збирається захищати злочинця в суді.

Особливості комунікативної ситуації зумовлюють використання специфічних тропеїчних засобів. Так, використання стилістичних засобів у комунікативній ситуації "Розслідування" набуває варіативних змін, що пов'язано з наявністю певних суб'єктивних (намір і прагматична настанова комунікантів) та об'єктивних (індивідуальні риси мовців) факторів. Серед експресивних художніх засобів найбільш уживаними є: **образне порівняння**: *"Snakes like her always got a plan"* (P. Cornwell), підґрунтям якого є негативне ставлення слідчого до колеги. Отже, особисте ставлення адресанта до такого типу людей, як його колега, поєднане та порівняне з властивостями, що приписуються змії, а саме – хитрість; **буквалізм**: *"How in the world did she become a homicide detective?" ... "She kisses Bray's ass"* (L. Child). Адресант-слідчий використовує буквалізм арготичного характеру, щоб показати своє негативне ставлення до колеги; **алюзія**: *Most murders aren't solved by clues like you see on Murder, She Wrote, or forensics like you read about in a Patricia Cornwell novel. The easy truth of it is that almost all murders are solved when somebody rats out somebody else* (R. Crais). Так, у наведеному прикладі адресант використовує алюзію через посилання на твори популярної американської письменниці Патріції Корнвел, яка довгі роки працювала патологоанатомом, і чий твори містять детальний опис справ, що мали місце в її практиці з метою підкреслення важливості інформаторів при розкритті злочинів.

Добір тропеїчних засобів у комунікативній ситуації "Допит" мотивується стандартизованістю стилістичних засобів, експресивність яких дозволяє передати емоційний, конотативний та оцінний аспекти відображених подій. До них відносяться: **метонімія**: *Reeboks are completely unacceptable and it's got be Nikes or something. ...Two, three hundred dollars a pop. For no reason. It's insane"* (L. Child). Торговець наркотиками розповідає агенту ФБР про своїх клієнтів, порівнюючи їх із взуттям відомих фірм-виробників, маючи на увазі матеріальне забезпечення клієнта: чим дорожче взуття, тим багатший клієнт (*Reeboks are completely unacceptable and it's got be Nikes or something; Two, three hundred dollars a pop. For no reason*). Так, власна назва взуття переноситься на людину. Отже, висловлювання адресанта набуває більшої інформативності та лаконічності за рахунок уживання метонімії; **епітет**: *"Blond hair, but dyed. I mean, a real do-it-yourself job"* (R. Crais). Так, словосполучення *a real do-it-yourself job* містить елемент виразу індивідуального сприйняття зовнішності злочинця. Словосполучення *do-it-yourself*, крім свого предметно-логічного значення набуває емоційного забарвлення, оскільки розкриває негативне сприйняття адресатом злочинця.

Отже, використання окреслених вербальних засобів слугує підвищенню експресивності персонажного мовлення, сприяє детальному опису фактів, пов'язаних із скоєним злочином, додає поданій інформації емоційно-конотативного забарвлення.

Розділ 3. "Втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській газетній публіцистиці". Публіцистичні тексти з юридичної тематики відзначаються чіткою схемою організації змісту, де основними складниками є *злочинець* та *скоєний злочин*, а додатковими - *жертва/свідок/слідчий*. Публіцистичні тексти з юридичної тематики обслуговують різні прошарки населення з метою інформування про факт порушення закону. Специфіка лексичних одиниць, які заповнюють слоти концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ, залежить від типу газетно-публіцистичного тексту (хроніка, репортаж, аналітична стаття або інтерв'ю).

Лексичні засоби реалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у публіцистичних текстах з юридичної тематики відносяться переважно до *загальноновживаної лексики*, оскільки медійні тексти розраховані на широке коло читачів, а тому мають бути пристосованими до перцептивних здібностей якомога більшої кількості потенційних адресатів. За частотністю вживаних лексичних засобів найпоширенішими у сучасних американських публіцистичних текстах з юридичної тематики є *колоквіалізми, запозичення, загальна літературно-книжкова та розмовна лексика, терміни, неологізми, вульгаризми, власні назви, канцеляризми, газетні штампи, екзотизми, акроніми та топоніми*.

Спільними для всіх типів розглянутих газетно-публіцистичних текстів є терміни. Вживання термінів у **хроніці з юридичної тематики** відповідає офіційній формі подачі інформації. Наприклад: *FAIRFAX BLVD., 9700 block, May 25. An 18-year-old Fairfax City man was arrested May 14 and charged with robbery and use of a firearm in the commission of a felony* (Washington Post). У цьому жанрі під час подачі матеріалу застосовується принцип диференційованого відбору термінів, які не потребують додаткового роз'яснення. Так, слова і вирази науково-юридичного стилю (*was arrested, charged with robbery and use of a firearm, in the commission of a felony*) наближаються до загальнолітературної лексики. Термінологічна лексика, яка відіграє дефінітивну та номінативну роль, є також одним із важливих лексичних пластів у **репортажі з юридичної тематики**. Наприклад: *...The D.C. police department's internal affairs investigators have found that 119 cases last year were not properly classified as robberies or other crimes, Chief Charles H. Ramsey said yesterday* (Washington Post). У текстах цього жанру спеціальна лексика виконує певні стилістичні функції, а саме створює ефект достовірності інформації. В **аналітичній статті з юридичної тематики** терміни використовуються для підкреслення типових особливостей описуваного злочину, а також для створення оцінно-характеризуючого забарвлення розглянутої події, що дають загальну уяву про професійну галузь, у сфері якої було скоєно злочин. Наприклад: *Four men were charged yesterday with operating a corrupt \$4.6 million enterprise to harvest human tissue from funeral homes and sell it for use in transplants and research...* (New York Times). Так, медичні терміни (*human tissue; transplants*) розкривають специфіку скоєних злочинів, зокрема незаконний продаж людських органів колишніми медичними працівниками. В **інтерв'ю з юридичної тематики** терміни конкретизують певні факти, про які йдеться в інтерв'ю.

Наприклад: *Sterling, VA: Do you know if an autopsy will be done on Key Lay? Carrie Johnson: Hi Sterling. A forensic pathologist in Colorado already performed a preliminary autopsy on Key Lay's body. Yesterday, the pathologist, Robert Kurtzman, went before the TV cameras to say that Lay died of natural causes and that he had coronary disease* (Washington Post). У наведеному уривку медичні терміни створюють загальну уяву про стан розслідування раптової смерті Кі Лея (відомого фінансового шахрая) та конкретизують інформацію, пов'язану із розтином тіла покійного.

Особливості кожного типу публіцистичного тексту з юридичної тематики зумовлюють використання специфічних лексичних одиниць. Так, закономірність їхнього відбору для вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у **хроніках з юридичної тематики** визначається необхідністю точно, стисло й офіційно повідомити про факт злочину: **газетні штампи**: *No injuries were reported; charged him with abduction with intent to defile*; **канцеляризми**: *responding to a report of an assault; was pronounced dead; a 24-year-old man of no fixed address*.

Репортаж з юридичної тематики характеризується, з одного боку, емоційно забарвленою лексикою, що відповідає загальній стилістичній спрямованості репортажу на основі висловлення суб'єктивної авторської позиції. З другого боку, в репортажі міститься лексика, яка покликана детально проінформувати читачів про факти, пов'язані із здійсненням злочину: **неологізми**: *Black-on-Black crime*; **акроніми**: *FEMS (the Fire and Emergency Services Department; the former Navy SEAL'S; PNC Financial Services; health care giant HCA)*; **розмовна лексика**: *a good catch*; **топоніми**: *at a Chelsea nightclub; at Opus 22 Cafe and Lounge at 559 West 22nd Street; near 11th Avenue*.

Найбільш важливими мовними засобами втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ в **аналітичній статті з юридичної тематики** є загальноновживана лексика, яка підсилює іронічно-експресивне, емоційне значення поданої інформації за допомогою: **колоквіалізмів**: *a powerful rifle; an impressionable accomplice betrayed no emotion; who doggedly defended himself*; **запозичень**: *Muhammad's young protégé*; **інтенсифікаторів**: *considered extremely dangerous*; **неологізмів**: *the made-for-cable-TV case*.

Динаміка вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ в **інтерв'ю з юридичної тематики** досягається певними лексичними одиницями: **вulgаризмами**: *fucking; the hell*; **запозиченнями**: *hocus pocus stuff*; **абрєвіатурами-антропонімами**: *KL (Key Lay)*.

Тактико-стратегічна організація концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у публіцистичних текстах з юридичної тематики зумовлена домінуванням певних функцій (аналітичною, оцінною, інформативною, атрактивною та застережною), які реалізуються через низку комунікативних стратегій. Для **аналітичної статті з юридичної тематики** найбільш характерна **перцептивно-інформативна** стратегія, що реалізується через тактики, що допомагають адресату сприйняти та проаналізувати подану ситуацію. Так, тактику **гіперболізації** застосовують для привернення уваги на існуючі реальні проблеми та надання їм більшої ваги: *Special agents in four Mexican states captured a dozen people accused of organizing a smuggling operation that killed 19 illegal migrants who were locked inside an airless tractor-trailer, the government announced Tuesday* (San Francisco Gate). У наведеному прикладі

йдеться про групу Мексиканських контрабандистів, які звинувачуються у незаконному перевезенні людей на територію США. Кількість порушників закону та жертв незаконної імміграції підкреслюється за допомогою числівника *a dozen people accused of organizing a smuggling operation*, що супроводжується описом роду діяльності злочинців.

Для **інтерв'ю з юридичної тематики** характерна стратегія **правомірного психологічного впливу** (інтерв'юер) та **психологічного захисту** (респондент) втілюються низкою типових для учасників інтерв'ю тактик, які реалізують комунікативну мету спілкування. Однією з типових тактик інтерв'юера є **тактика переконання** як спосіб словесного впливу, котрий включає систему доказів, представлених за законами логіки. Переконання ґрунтується на усвідомленому сприйнятті людиною висловлених інтерв'юером ідей, на їхньому аналізі та оцінці. Наприклад: *"It didn't happen that way, did it?" asked Rafferty. "Give me a minute," Butch replied, his head in his hands. "Butch, they were never there, were they? Falini and the other guy were never there. "No," Butch finally confessed. "It all started so fast. Once I started, I just couldn't stop"* (The Washington Post). У поданому прикладі успішне переконання інтерв'юера веде до сприйняття і наступного включення нових аргументів у систему поглядів, яка склалася у злочинця (Бутча Дефо – хлопця, який розстріляв свою родину із рушниці), до зміни мотиваційної основи його поведінки. Злочинець зрозумів з аргументів інтерв'юера-слідчого, що його версія про нападників не спрацьовує, і він вирішив зізнатися у скоєному злочині. Людина, яка скоїла тяжкий злочин, зазнає сильного психічного напруження. Однією з типових тактик респондента є **тактика домінанти**, прикриваючись якою злочинець намагається поводитися так, щоб гарантувати собі безпеку, уникнути викриття, а отже, покарання: *"I didn't commit the crime. That is why I got off," he said. "I feel in my heart that I got off because I was innocent. But I don't know if I could have proven my innocence if I didn't have the money"* (San Francisco Gate).

Для **хроніки з юридичної тематики** типовою є **констативна стратегія інформування**, яка може реалізовуватись через тактику **констатації факту**. Ця тактика спирається на підтвердження факту злочину, його типу, а також надає інформацію про місце та час події: *ABBOTSWOOD CT., 11400 block, 8:34 p.m. June 27. An assault occurred* (The Washington Post).

Документальна стратегія інформування, притаманна **репортажу з юридичної тематики**. Однією з типових тактик адресанта є **тактика фактуалізації події**, яка реалізується через представлення загальних відомостей, чисел, дат, свідчення свідків, документів та ін. Наприклад: *At 10:00 a.m. on Monday, August 1, 2005 ...An elderly woman out walking ... brought the dog to the edge of an empty lot overgrown with grass and weeds on the 4400 block of Old Red Lion Road. The dog sniffed the ground, but something seemed to be distracting the animal. ... The woman looked ahead, and that's when she saw what the dog had already sensed. A body. At 10:14 a.m., the woman called 911...* (The Washington Post). В аналізованому уривку репортажу за допомогою зазначення самої події, її часового проміжку (*At 10:00 a.m. on Monday, August 1, 2005; the 4400 block of Old Red Lion Road; At 10:14 a.m., the woman called 911*) та записаного зі слів свідка детального опису моменту винайдення трупу, журналіст засвідчує читачів у достовірності поданої інформації.

Спільними тропеїчними засобами вербалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у публіцистичних текстах з юридичної тематики є метафора та гіпербола; відмінними – перифраз, образне порівняння, іронія, метонімія, антономазія, епітет, алюзія та евфемізми. Наприклад: **гіперболізовані оцінні кліше:** *the most heavily publicized suspected paedophile in Ohio; so many young kids; the filthy sweatshirt of Richard Tuite; a terrifying catalogue of injury;* **метафора:** *Murderer's rep as rat preceded long rap sheet;* **перифраз** *three-time loser laws; the family's embarrassing secrets;* **алюзія:** *Dr. Jekyll and Mr. Hyde.* Отже, образні стилістичні засоби та прийоми, які у поєднанні з емотивністю є основним параметром експресивно-емоційного та емфатичного змісту допомагають виявити природу злочинності, сприяють виокремленню та опису найбільш вагомих подій і фактів.

ВИСНОВКИ

Дослідження мовних засобів відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у когнітивно-комунікативному ракурсі дозволило встановити особливості відображення позамовної дійсності у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці; простежити зв'язки між концептуальним змістом текстів і мовленнєвими засобами досягнення комунікативних цілей.

Пізнання є відображенням об'єктивної дійсності в діяльності людей, що здійснюється у певних соціальних умовах, залежить від їхніх суб'єктивних намірів, цілей, інтересів, культурного рівня, освіти та соціального стану. Саме тому сприйняття факту порушення закону журналістом, письменником як людьми з різними професійно зумовленими творчими завданнями вирізняється за ступенем суб'єктивного представлення інформації про злочинця. Учасники процесу створення текстів сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики відбивають своє сприйняття порушника закону за рахунок виділення певних базових і другорядних складників концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ. Водночас, слоти концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ є спільними для сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики, оскільки, обробляючи суб'єктивний досвід, людина підводить інформацію під певні категорії та класи, існуючі у суспільстві.

Концепт ЗЛОЧИНЕЦЬ розглядається як єдність функціональних (лексико-семантичного, тактико-стратегічного та тропеїчного) аспектів, які використовуються для досягнення максимальної адекватності процесу комунікації.

Структуру концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці представлено мережею базових фреймів (предметно-центричного, акціонального та компаративного) як сукупність якісних, кількісних, акціональних і локально-темпоральних характеристик.

Лексико-семантичний аспект втілення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ в аналізованих текстах характеризується ідентичністю розкриття слотів фреймової структури за допомогою номінативних одиниць, які слугують підвищенню експресивності мовлення та сприяють детальному опису фактів скоєного злочину; виявляють емоційні особливості спілкування; підсилюють важливість імпліцитно поданої інформації.

Тропеїчний аспект реалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ здійснюється образними стилістичними засобами, які у поєднанні з основним параметром

експресивно-емоційного й емпатичного змісту допомагають подати інформацію про кримінальний вчинок, висвітлити риси порушника закону, зобразити та схарактеризувати його дії.

У комунікативному аспекті спостерігаємо тактико-стратегічні відмінності представлення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у ситуаціях "Розслідування", "Допит", виокремлених з творів сучасної американської художньої прози. Залежно від типу ситуації спілкування (асиметрична/ симетрична) та ролі комунікативно активного адресанта/адресата в ситуації "Розслідування" реалізується наративно-аналітична мовленнєва стратегія. Комунікативна ситуація "Допит" розглядається як конфліктна протидія у вигляді спілкування, спрямованого на захист власних інтересів шляхом обмеження активності опонента, нанесення йому моральної або матеріальної шкоди, а також негативне ставлення один до одного. Найчастіше обирається конфліктно-маніпуляторна стратегія.

Комунікативний аспект представлення інформації у публіцистичних текстах з юридичної тематики реалізується через такі стратегії: перцептивно-інформативну, правомірного психологічного впливу, психологічного захисту, констативного та документального інформування.

Перспектива подальших досліджень вбачається у вивченні лексико-семантичних, тропейчних і тактико-стратегічних особливостей втілення концептів КРИМІНАЛІСТ і ЖЕРТВА в сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці; зіставлення отриманих даних з мовними засобами, що вживаються на позначення цих концептів у американському та британському варіантах сучасної англійської мови. У подальшому можливим видається вивчення та порівняння засобів вербалізації ключових концептів у комунікативній ситуації "Судове засідання".

Основні положення дисертації викладено в таких публікаціях:

1. *Горобець І.С.* Мовні засоби зображення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній та публіцистичній літературі // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка: Зб. наук. пр. – Вип. 22. – Житомир: ЖДУ, 2005. – С. 108-112.

2. *Горобець І.С.* Роль теорії номінації в розвитку комунікативно-когнітивного підходу в сучасному мовознавстві // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – Вип. 16. Книга 1. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – С. 89-92.

3. *Горобець І.С.* Структура комунікативної ситуації "Допит підозрюваного" // Мовні і концептуальні картини світу: Зб. наук. пр. – Вип. 18. Книга 1. – К.: Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2005. – С. 102-105.

4. *Горобець І.С.* Художні засоби вираження концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у текстах юридичної тематики (на матеріалі американської газетної публіцистики) // Проблеми семантики слова, речення та тексту: Зб. наук. пр. – Вип. 17. – К.: Логос, 2006. – С. 79-86.

5. *Горобець І.С.* Кримінальний дискурс серед інших типів комунікації (на матеріалі сучасної англійської прози) // Матеріали IV Міжвузівської конференції молодих учених (1-3 лютого 2006 р). – Донецьк: ДонНУ, 2006. – С. 81-84.

6. *Горобець І.С.* Слідчий дискурс в різноманітних типах комунікації //

Системний підхід до підготовки фахівців управління персоналом: Матеріали конференції. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2006. – С. 30-35.

7. Горобець І.С. Лексичні засоби вираження концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у комунікативній ситуації "Допит підозрюваного" // Шевченківська весна: Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 15-й річниці незалежності України. – Вип. IV. – Ч. 1. – К.: Логос, 2006. – С. 384-386.

АНОТАЦІЇ

Горобець І.С. Мовні засоби відтворення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у сучасній американській художній прозі та газетній публіцистиці. - Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 - германські мови. - Донецький національний університет, Донецьк, 2007.

У дисертації здійснено лінгвокогнітивний і функціональний аналіз мовних засобів відображення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у текстах сучасної американської художньої прози та газетної публіцистики з юридичної тематики; розкриваються лексико-семантичні, тактико-стратегічні та тропейчні особливості відображення складників концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ. Дослідження зосереджено на виявленні мовних особливостей заповнення слотів концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ залежно від жанру досліджуваних текстів.

У роботі розкрито специфіку відображення взаємодії персонажів у сучасній американській художній прозі; визначено комунікативні стратегії й тактики їхнього спілкування; розглянуто особливості позначення концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у комунікативних ситуаціях "Розслідування" та "Допит", виокремлених у сучасній американській художній прозі; виявлено мовні та мовленнєві особливості реалізації концепту ЗЛОЧИНЕЦЬ у різножанрових текстах з юридичної тематики у сучасній американській газетній публіцистиці.

Ключові слова: концепт ЗЛОЧИНЕЦЬ, комунікативні ситуації "Розслідування" та "Допит", лексико-семантичний, тропейний і тактико-стратегічний аспекти, публіцистичні тексти з юридичної тематики.

Горобець І.С. Языковые средства отображения концепта ПРЕСТУПНИК в современной американской художественной прозе и газетной публицистике. - Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата филологических наук за специальностью 10.02.04 - германские языки. - Донецкий национальный университет, Донецк, 2007.

В диссертации исследуются лингвокогнитивные и функциональные характеристики языковых средств отражения концепта ПРЕСТУПНИК в текстах современной художественной прозы и газетной публицистики; раскрываются лексико-семантические, тактико-стратегические и тропейческие особенности представления слотов концепта ПРЕСТУПНИК. Исследование сосредоточено на выявлении языковых особенностей реализации концепта ПРЕСТУПНИК в зависимости от жанра исследуемых текстов.

Структура концепта ПРЕСТУПНИК в современной американской художественной прозе и газетных текстах юридической тематики (хроника, репортаж, аналитическая статья и интервью) представлена фреймовой сетью (предметно-центричный, акциональный и компаративный) как совокупность качественных, количественных, акциональных и локально-темпоральных характеристик.

Для идентификации разных слотов концепта ПРЕСТУПНИК на лексическом уровне в современной американской художественной прозе и газетных текстах юридической тематики используются номинативные единицы, которые вербализуют личностные особенности коммуникантов, усиливают ироническое, экспрессивно-эмоциональное значение поданной информации, передают ей дополнительное экспрессивно-эмоциональное и эмфатическое содержание.

Тактико-стратегическое представление концепта ПРЕСТУПНИК в современной американской художественной прозе обусловлено статусом, целями, мотивами, потребностями и установками коммуникантов. Для решения коммуникативных заданий (получения информации, анализа и раскрытия преступления) персонажи используют нарративно-аналитическую и конфликтно-манипуляторную стратегии, которые реализуются при помощи разнообразных тактик. Тактико-стратегическая организация информации о преступнике и о нарушении закона обусловлена доминированием определенных функций представления информации (аналитической, информативной и аттрактивной) и коммуникативными стратегиями (перцептивно-информативной, правомерного психологического влияния, психологической защиты, констативного и документального информирования), которые реализуются рядом коммуникативных тактик в публицистических текстах юридической тематики.

Анализ тропеических средств представления концепта ПРЕСТУПНИК показал, что использование языковых средств в анализируемых текстах определяется наличием таких субъективных факторов, как намерение, прагматическая установка и индивидуальные черты коммуникантов. Традиционные художественные средства (метафора, метонимия, перифраза, образное сравнение, повтор, эпитет, ирония, антономазия, эвфемизм и гипербола) повышают экспрессивность передаваемой информации.

Ключевые слова: концепт ПРЕСТУПНИК, коммуникативные ситуации “Расследование” и “Допрос”, лексико-семантический, тропеический и тактико-стратегический аспекты, публицистические тексты юридической тематики.

Horobets I.S. Concept CRIMINAL Verbalization in Present-day American Fiction and Printed Media. - Manuscript.

Thesis for a candidate degree in Philology in specialty 10.02.04 - Germanic Languages. - Donetsk National University, Donetsk, 2007.

This thesis represents cognitive and functional analyses of language units denoting concept CRIMINAL in present-day American fiction and newspaper texts on a legal problem. It also reveals lexico-semantic, tropeic, tactical and strategic peculiarities of the concept CRIMINAL verbalization. The research focuses on exposing the semantic features of concept CRIMINAL which depend upon the genres of the texts analyzed.

The paper highlights the peculiarities of personages' interaction in modern American fiction; considers the employed communicative strategies and tactics; outlines the features of concept CRIMINAL verbalization in the communicative situations of "Investigation" and "Interrogation" in present-day American fiction; reveals language units denoting concept CRIMINAL in present-day American newspaper texts of different genres on a legal problem.

Key words: concept CRIMINAL, communicative situations "Investigation" and "Interrogation", lexico-semantic, tropeic, tactical and strategic aspects; newspaper texts on a legal problem.